

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
про дисертаційну роботу Козловської Дар'ї Валеріївни
«СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНО-
СТИЛІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОЕТОНІМІЇ РОМАНІВ
УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИЦЬ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.01 – українська мова

Аналіз власних назв, засвідчених у художньому мовленні, є одним із пріоритетних напрямів дослідження пропріальної лексики в Україні. Такі студії активно виконуються у трьох ономастичних школах – Донецькій, Одеській та Ужгородській. Зокрема, у Донецьку захистили дисертаційні роботи Буєвська М. В. («Поетонімосфера художнього твору: лінгвальні та екстралінгвальні аспекти дослідження» – 2011 р.), Вінтонів Т. М. («Реальна онімія як засіб образності в історичній оповіді» – 2008 р.), Дворянчикова С. Є. («Поетика оніма в контексті комічних жанрів та сміхової культури» – 2014 р.), Лукаш Г. П. («Ономастикон прозових творів Володимира Винниченка» – 1997 р.), Усова О. О. («Ономастикон художніх творів Миколи Хвильового» – 2006 р.) та інші дослідники, що дає змогу говорити про сформовані традиції для характеристики цієї групи пропріативів.

Безсумнівно, в основі названих вище досліджень – теоретичні основи поетичної ономастики, викладені в однойменній докторській дисертації В. М. Калінкіна. Цілком і повністю погоджуємося з його терміносистемою, зокрема основоположним для рецензованої дисертаційної роботи терміном «поетонім», який відповідає усім вимогам, що ставляться до таких лексем. Саме на його основі нами була розроблена терміносистема поетонімів, яку, на нашу думку, вдало використала Д. В. Козловська. Це, зокрема, полегшило

виклад матеріалу, спростило його порівняння, дозволило зробити однозначні, чіткі і послідовні висновки тощо.

Незаперечною є актуальність теми роботи, оскільки, з одного боку, відсутній опис власних назв, наявних у популярних романах сучасних українських письменниць Люко Дашвар, Ірен Роздобудько, Галини Вдовиченко і Лариси Денисенко, а з іншого – є потреба в комплексному опрацюванні поетонімії вказаних авторів, підсилена темпоральним і фемінологічним факторами.

Основну увагу дослідниця зосередила на аналізі структурно-семантичних і функціонально-стилістичних особливостей поетонімів, які, на нашу думку, схарактеризовані достатньо ґрунтовно, проте різнопланово. Так, структурні атрибути найбільш чітко визначені для антропоетонімів, семантичні – для зоопоетонімів, стилістичні – для топопоетонімів, а функціональні – для прагма- й ідеопоетонімів.

Для усіх груп наведені дані як щодо загальної кількості номінацій, так і стосовно їх побутування в окремих творах. Безумовно, такий матеріал можуть використати інші дослідники, які характеризуватимуть поетонімікони вказаних романів. Можливо, варто було би паралельно подавати інформацію про відсоткове співвідношення таких пропріальних одиниць із загальною кількістю найменувань, проте цей недолік нівелюється таблицями, наведеними у Додатках, що дозволяє простежити продуктивність різних класів поетонімів у досліджених романах.

Дисертаційна робота чітко структурована: складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури і літературних джерел та додатків.

Зауважимо, що обсяг трьох розділів неоднаковий: перший має 33 сторінки, другий – 99, а третій – 50. Звичайно, основна увага звернена на вітопоетоніми, які є домінантною групою за кількістю (зафіксовано 916 антропоетонімів і 62 зоопоетоніми) та стилістично-виражальними

можливостями, водночас топо-, прагма- й ідеопоетоніми менш яскраві і малопоширені (відповідно зафіксовано 276, 217 і 172 номінацій), тому така структура є виправданою.

Водночас ми не погоджуємося з думкою дослідниці стосовно ігнорування ще двох секторів поетонімного простору – космо- та ергопоетонімних номінацій, які «виявилися непродуктивними: перші зафіксовано епізодично (14 одиниць у 47 слововживаннях), останні мають мало випадків уживання (72 (107))» (с. 51). Безперечно, аналіз усіх без винятку поетонімів сприяв би справжній комплексності дослідження.

Підготовлені українською та англійською мовами анотації відповідають нормативним вимогам і вміщують усю необхідну інформацію.

Можливо, варто було би подати перелік умовних скорочень, принаймні, тих мов, із яких походять насамперед зафіксовані в текстах особові імена. Іноді мова називається повністю («...ім'я Андрій походить від грецького *andreos*»...» (с. 95)), частіше – скорочено (*гр.* – с. 84, 91, 92, 93; *бр., н., сканд., слц., ч.* – с. 94; *угор., фр.* – с. 92), а це потребує уже додаткового розшифрування.

У вступі науково достовірно обґрунтовано актуальність теми дослідження, мету і завдання роботи, визначено об'єкт, предмет і матеріал наукового пошуку, описано використані в роботі методи, з'ясовано наукову новизну, теоретичне значення і практичну цінність отриманих результатів, вказано на шляхи їх апробації.

Зокрема, зазначено, що основні положення дисертації були оприлюднені на шести науково-практичних конференціях, три з яких – міжнародні. З теми роботи здійснено вісім одноосібних публікацій, п'ять із яких – у вітчизняних фахових наукових виданнях, причому два входять до міжнародних наукометричних баз даних; також одна публікація є в закордонному періодичному виданні. На нашу думку, наукова громадськість має достатньо можливостей для широкого ознайомлення з результатами дослідження

Д. В. Козловської, а надруковані праці в цілому відбивають основний зміст дисертаційної роботи, що підтверджено і бібліографічними посиланнями наприкінці кожного із трьох розділів.

Наукову достовірність висновкових даних забезпечує як достатня кількість проаналізованих лексем (картотека нараховує 1 643 поетоніми у 20 338 слововживаннях, виокремлені із трьох романів Люко Дашвар та двох – Ірен Роздобудько, Галини Вдовиченко і Лариси Денисенко, так і комплекс використаних методів і прийомів дослідження, таких як контекстуально-інтерпретаційний, описовий, лінгвостатистичний, етимологічний та інші.

У першому розділі описано теоретико-методологічні засади дослідження поетонімії, які в цілому не викликають суттєвих заперечень, оскільки характеризуються ті постулати, на які опирається сучасна ономастика в цілому й поетоніміка зокрема. Це стосується питань про метамову поетонімології, її терміносистему і методологію, історію поетонімічних досліджень, специфіку значення та функцій поетонімів, структурування поетонімного простору, визначення диференційних ознак таких пропріативів тощо.

Заслуговує на схвалення і намагання дослідниці висловити власні міркування стосовно наведених теоретичних формулювань. Зокрема, ми цілком підтримуємо твердження, що «кожен онім, уміщений в художній текст, є поетонімом» (с. 36).

Параграф 1.4. «Поняття жіночої прози та масової літератури в літературній критиці» не є лінгвістичним за своєю суттю, проте доцільність його визначається специфікою описаного матеріалу.

У другому розділі схарактеризовано вітопоетоніми, передусім імена, прізвища, прізвиська та багатослівні антропоконструкції.

Встановлено, що в текстах авторки часто використовують вказані терміни, звертають увагу на етимологію імен, показують їхню красу і вагомість для носіїв, описують процес наречення іменами новонароджених,

практично не вводять у твори безіменних персонажів. Крім того, з'ясовано індивідуальні атрибути антропоетонімів, засвідчених у різних творах.

Різноманітними є ситуації, у яких у тексти творів письменниці вводять прізвища, проте не часто з'ясовується їхня етимологія. Натомість прізвиська дозволяють авторкам проявити свою ономасторчість, часто коментується підстава для їх виникнення, тому стилістична функція таких антропоетонімів – одна з найбільш вагомих, на відміну від досить простих функцій імен по батькові чи двослівних антропоконструкцій.

Детально зроблено аналіз зоопоетонімів, причому це стосується не лише кличок котів чи собак, а й найменувань комах, п'явок тощо. У творах можливе і пояснення причин появи таких онімів.

Третій розділ – це опис стилістично-виражальних потенцій топо-, прагма- й ідеопоетонімів. Географічні номінації, досить різнотипні за денотатно-номінативними ознаками, переважно є образотвірними чи сюжетотвірними, однак використання їх залежить від індивідуальності авторки або особливостей роману. Показниками часопростору і паралельно – засобами індивідуалізації персонажів показані в дисертації власні назви матеріальних і нематеріальних об'єктів.

Висновки до кожного розділу і загальні висновки ґрунтовні, вони співвідносяться з поставленими завданнями, узагальнюючи результати виконаного дослідження. Коротко пропонуються і перспективи для наступних студій у руслі цієї проблематики.

Особливо цікавими для поетонімістів є висновкові положення про спільне і відмінне у використанні поетонімів саме письменницями, які завдяки своїй мовній інтуїції та знанню мовної системи зуміли зробити пропріальні одиниці «важливими чинниками стильових та ідейно-художніх аспектів творів, розкриття сутності персонажів, творення сюжету» (с. 213).

Список літератури – це 347 джерел, із яких 36 – іноземними мовами, а також 15 назв цитованих літературних джерел, звідки здобувач брала

матеріал для дослідження. Бібліографія охоплює більшість основної літератури з теми дисертації, і на ці праці в тексті роботи в основному є посилання.

Відзначаючи важливість і глибину виконаного дослідження, вважаємо за необхідне висловити певні міркування та зауваження, які виникли під час ознайомлення з текстом дисертації та автореферату. Такі побажання частково були озвучені раніше в коментарях до окремих частин дисертаційної роботи, а зараз звернемо увагу, зокрема, на дотримання стандартів наукового мовлення.

У цілому дисертація оформлена грамотно, проте епізодично фіксуються огріхи, такі як:

1) неузгодження граматичних форм (на кшталт: «...на трьох міжнародних: XVI Міжнародна ономастична конференція...» (с. 16), «Розпочинаючи будь-яке дослідження, **необхідно** визначитися...» (с. 18), «Досліджуючи антропонімію романів..., **можна** констатувати...» (с. 53);

2) окремі стилістичні невірності (наприклад, чергування у//в: «В процесі...» (с. 29), «Якщо у Ірен Роздобудько...» (с. 64), «В своїй роботі» (с. 137); повторення однакових чи спільнокореневих слів у суміжних рядках: *виникає* (с. 51), *слововживань* і *уживаються* (с. 103), *зумовлених* і *зумовлені* (с. 137);

3) використання росіянізмів (*приналежність* замість *належність* – сс. 20, 120, 185; *відмічає* замість *зазначає* (с. 39); *обумовлену* замість *зумовлену* (сс. 132, 185);

4) часте вживання лексем *складова* (а можна *складник*), *а саме*, у *тому числі* (замість *зокрема*), активних дієприкметників теперішнього часу, які не практикуються в сучасному мовленні, тощо.

Засвідчено низку недоліків, пов'язаних із покликанням на праці інших дослідників. Зокрема, не рекомендується прізвища супроводжувати

додатковими апелятивними уточненнями («дослідник А. А. Фомін» (с. 19), «вчений І. І. Ковалик» (с. 21), «дослідниця-ономаст О. Ю. Карпенко» (с. 52). Надзвичайно мало цитат взято в лапки, а це означає, що вони наводяться не дослівно (тоді у квадратних дужках варто писати: [див.: 250, с. 206]). У тексті дисертації російськомовні праці не варто писати російською мовою («Словарь русской ономастической терминологии» – с. 22). Покликання на працю повинне бути відразу ж після цитати (с. 52). Також зазначимо, що посилання на джерела з Інтернету мають завершуватися інформацією про дату останнього звернення до нього.

За відсутності інших критеріїв приклади в тексті дисертації бажано подавати за алфавітом, що практично всюди зроблено, проте трапляються і порушення: *Мирослав, Миросик* (с. 82), *Саня, Санько* (с. 86), *Оля, Олюся* (с. 88).

Назви параграфів традиційно виділяються пропуском одного рядка, чого немає в тексті роботи. Натомість «Висновки до розділу 3» починаються з нової сторінки.

Ще раз відзначимо вдале використання ономастичних термінів (на нашу думку, помилково вказано лише *ономастичний простір* замість *онімний* (с. 25), *ономастична лексика* замість *онімна* (с. 30). Також зазначимо, що нашу помилку в графічному оформленні терміна на позначення найменувань коней – *гіпонім* – дослідниця перенесла у свою роботу, хоча у всіх наступних працях це слово ми подавали з однією літерою «п».

Такі неточності фіксуються епізодично, оскільки в основному поетоніми схарактеризовані науково достовірно, що дозволяє говорити про об'єктивність отриманих результатів. Водночас незаперечними є наукова новизна, теоретичне значення та практична цінність дисертації.

Новизна визначається залученням у сферу наукового вивчення системи власних назв, засвідчених у романах сучасних українських письменниць, які комплексно аналізуються і порівнюються вперше. Це дозволило з'ясувати як

загальні, так і специфічні особливості використання поетонімів у жіночій прозі.

Теоретичне значення дослідження полягає в комплексному підході до характеристики поетонімів, визначенні саме гендерних ознак таких пропріативів, частковому уточненню низки теоретико-методологічних ознак поетоніміки.

Практична цінність роботи зумовлена насамперед можливістю використовувати отримані результати в науковій діяльності і навчальному процесі.

Безперечно, Д. В. Козловська поставленої мети досягла, оскільки її робота є самостійним, концептуально завершеним дослідженням, яке містить низку важливих теоретико-методологічних узагальнень і практичних пропозицій. Наведені побажання мають дискусійний характер і так само, як і зауваження, суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої праці.

Автореферат і текст дисертації ідентичні за змістом. В авторефераті відбито основні теоретичні положення, аргументацію та висновки роботи.

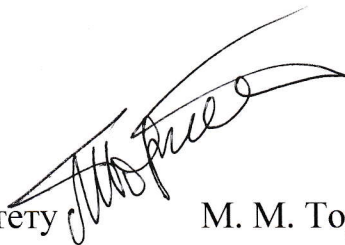
Враховуючи актуальність теми і новизну отриманих здобувачем наукових результатів, їхню обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформованих положень та висновків, маємо всі підстави вважати дисертаційну роботу з теми «Структурно-семантичні та функціонально-стилістичні характеристики поетонімії романів українських письменниць початку ХХІ століття» такою, що відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року за № 567 зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 року та № 1159 від 30 грудня 2015 року. Також вважаємо, що автор дослідження,

Дар'я Валеріївна Козловська, є гідною присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова.

Офіційний опонент

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української філології

Хмельницького національного університету

М. М. Торчинський

4 грудня 2018 року

Підпис М. М. Торчинського засвідчую:

перший проректор,

проректор з науково-педагогічної

та наукової роботи

доктор економічних наук, професор,

член-кореспондент

НАН України

М. П. Войнаренко